

Kritische afstand

Wouter van Dieren is directeur van IMSA Amsterdam, een denktank op het gebied van duurzaamheid en innovatie. Tevens is hij lid van de Club van Rome.

Correspondentiegegevens:

W. van Dieren
IMSA Amsterdam
Prins Hendriklaan 15
1075 AX Amsterdam
info@imsa.nl

Sinds Paul en Anne Ehrlich eind 1960, begin 1970 van de vorige eeuw, hun wereldberoemde boeken¹ publiceerden en de variabele bevolkingsgroei in het wereldmodel van Forrester en Meadows² een dominante plaats kreeg toebedeeld, is het opvallend stil geworden rond dit onderwerp. Bevolking, daarover praatte je niet. Dat was discriminatie of racisme, of een excuus om de alloctonen eruit te gooien of om superieur blank te kunnen schimpen op die domme Afrikanen of Chinezen 'die maar raak fokken'. Aan de Vrije Universiteit van Amsterdam (VU) werd een nu al 30 jaar lopend voedselonderzoek opgestart, dat al vroeg concludeerde dat de aarde groot genoeg is om 10-20 miljard mensen te voeden.

Nauw verwant hieraan is de idee dat Nederland nog lang niet vol is; laat de immigranten maar komen. Dat is bovendien goed tegen de vergrijzing. Frisse vreemde arbeidskrachten mogen onze pensioenen verdienen.

In de talloze debatten over *Limits to Growth* (1972) werd stevast als tegenargument de naam van Thomas Robert Malthus genoemd, die in zijn beroemde 'The Principle of Population', waarvan tussen 1798-1826 zes edities uitkwamen, de stelling verkondigde

dat de wereld te klein zou worden voor steeds meer mensen. Op een dag zou dat tot hongersnood leiden. Wij berekenen in *Limits* dat de wereldbevolking na 2050 van dan 9 miljard mensen snel afneemt tot circa 2 miljard, omdat de voedselproductie zal teruglopen door verlies van landbouwgrond (door erosie en urbanisatie). Dat scenario kan niet kloppen, aldus onze opponenten, want de mensheid is innovatief en vindt oplossingen. Malthus zat er ook naast, zie de enorme technologische transitie in de voedingsindustrie, en zie de volgevreten bevolking. De realiteit is echter dat Malthus wel gelijk had, dat de aarde geen 9 miljard mensen kan voeden, en dat Nederland wel vol is.

Toen wij *Limits* schreven telde de wereld 2 miljard bewoners, dat zijn er nu 6,5 miljard. Daarvan hebben er 1,4 miljard minder dan 2500/2000 calorieën per dag te eten, ofwel: zij lijden honger. Per jaar sterven 10 miljoen mensen de hongerdood, waarvan 5 miljoen kinderen. Meer dan 1 miljard heeft geen drinkwater, 2 miljard beschikt niet over sanitaire voorzieningen.

Met andere woorden, er zijn wel grenzen aan de groei. En Nederland is vol om de volgende redenen.

Het land is piepklein; zodra de hogesnelheidslijn (HSL) zijn topsnelheid heeft bereikt is die al over de grens. Ruimte is schaars, omdat alle ruimteclaims tezamen een veelvoud aan vierkante kilometer vereisen; meer dan er beschikbaar is. Tot circa 30, 40 jaar geleden kon onze planologie deze concurrerende eisen nog met elkaar verenigen.

Landbouw, automobilititeit, natuur, urbanisatie, industrie- en bedrijfsterreinen, vliegvelden, waterwegen en havens op elkaar gepropt in een vernuftig grafisch patroon van rechte lijnen, geschetst met behulp van bestemmings- en streekplannen, nota's Ruimtelijke Ordening, de Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO), de ruilverkaveling, en ga zo maar door. Een puzzel zonder weerga, die ten slotte is vastgelopen in de onbeheersbaarheid van de file en overschot aan auto's, te veel concurrerende eisen en wensen, en te veel mensen. De maat voor de bereikte limiet is zintuiglijk: het oor hoort overal lawaai of geluid, de reuk ontmoet overal het molecuul van emissies, en het oog ziet nergens een lege horizon. Ons meest overgevoelige zintuig heet de *kritische afstand*: wij voelen ons beklemd en bedreigd als de ander te dichtbij komt, als de kritische grens van onze identiteit wordt overgestoken. In India liepen we over een avondmarkt: er bleek vóór, opzij en achter ons 25 centimeter ruimte, een ongekende beklemming. Maar wellicht objectiever is het gegeven

dat we onder de huidige ontwikkelingen in Nederland ieder jaar een stad van 80.000 inwoners moeten bijbouwen. Nog eens 500.000 huizen in de Randstad erbij, dat valt niet meer te verenigen met de ooit zo fraaie traditie van de Nederlandse planologie. Immigratie is óók een probleem van ruimtelijke ordening, behalve als we het landschap, de open ruimte of de natuur echt niet belangrijk vinden, of althans minder belangrijk dan de principes van barmhartigheid, naastenliefde en gastvrijheid, de morele koepel waaronder immigratie is gerechtvaardigd.

Ten slotte: het is denkbaar dat de officiële demografische uitgangspunten niet kloppen. Er komen dan tenslotte geen 19 miljoen, niet 16 miljoen mensen, maar er komt een teruggang naar 14 of 13 miljoen tegen het jaar 2100. En de samenstelling van de bevolking verandert zeker, met een aandeel moslims van 1,5 tot 2 miljoen in 2020-2030, met welke culturele omslag de huidige woningbouw geen rekening houdt. De westerse mens woont individualistisch, de moslim in tribale familieverbanden. Steden en dorpen in het Midden-Oosten zien er heel anders uit dan bij ons. Een moslim-Vinex heeft een ander ruimtebeslag dan een kaaskoppen-Vinex. Maar dat lijkt onbespreekbaar voor diegenen die het bevolkingsvraagstuk niet willen onderkennen, zoals dat sinds Ehrlich wereldwijd het geval was.

Noten

1 *Population, Resources, Environment: Issues in Human Ecology* (1970); *The Population Bomb* (1968).

2 *Limits to Growth* (1972).